

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ

È È ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 46372/99)

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Δίκαιη ικανοποίηση)

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

18 Νοεμβρίου 2004

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 44 παρ. 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί αναθεωρήσεις στη φάση της εκδοτικής επιμέλειας.

**Στην υπόθεση Έ Έ και άλλων κατά
Ελλάδος,**

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), αφού συνεδρίασε σε σώμα αποτελούμενο από τους :

κα Φ. ΤΥΛΚΕΝ, *Πρόεδρο,*

κ. Χ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

κ. Π. ΛΟΡΕΝΖΕΝ,

κα Ν. ΒΑΓΙΤΣ,

κα Σ. ΜΠΟΤΟΥΤΣΑΡΟΒΑ,

κ. Α. ΚΟΒΛΕΡ,

κ. Β. ΖΑΓΚΡΕΜΠΕΛΣΚΥ, *Δικαστές*

και τον κ. Ζ. ΝΙΛΣΕΝ, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Αφού συσκέφθηκε κεκλεισμένων των θυρών στις 28 Οκτωβρίου 2004,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε την τελευταία ως άνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση είναι απόρροια της προσφυγής υπ' αριθ. 46372/99 κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, η οποία κατατέθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ("η Επιτροπή") σύμφωνα με το πρώην άρθρο 25 της Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ("η Σύμβαση") από είκοσι πέντε έλληνες υπηκόους ("οι προσφεύγοντες"), τα ονόματα των οποίων παρατίθενται στο συνημμένο κατάλογο, στις 6 Οκτωβρίου 1998.

2. Με απόφαση η οποία εκδόθηκε στις 10 Απριλίου 2003 (“η κύρια απόφαση”), το Δικαστήριο έκρινε ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης. Ειδικότερα, έκρινε ότι δεν επιτεύχθηκε εύλογη ισορροπία μεταξύ του δημόσιου συμφέροντος και της απαίτησης για προστασία των δικαιωμάτων των προσφευγόντων (βλ. *Παπασταύρου κ.λπ. κατά Ελλάδος*, no. 46372/99, § 38, ECHR 2003-IV).

3. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες ζητούν ως δίκαιη ικανοποίηση ποσό αρκετών εκατομμυρίων ευρώ για τη ζημία που υπέστησαν και για την εν γένει δικαστική τους δαπάνη.

4. Καθώς το ζήτημα του άρθρου 41 δεν ήταν ώριμο προς απόφαση, το Δικαστήριο επιφυλάχθηκε και κάλεσε την Κυβέρνηση και τους προσφεύγοντες να υποβάλουν εντός τριμήνου γραπτώς τις παρατηρήσεις τους σχετικά με το θέμα αυτό και ειδικότερα να ανακοινώσουν στο Δικαστήριο αν κατέληξαν σε συμφωνία (αυτόθι, παρ. 46 και σημείο 2 του διατακτικού).

5. Οι προσφεύγοντες και η Κυβέρνηση κατέθεσαν τις παρατηρήσεις τους.

NΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

6. Το άρθρο 41 της Σύμβασης προβλέπει :

“Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης

αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση”.

A. Χρηματική βλάβη

1. Οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων

7. Οι προσφεύγοντες ζητούν 2.522.410 ευρώ για τη χρηματική βλάβη που υπέστησαν. Το ποσό αυτό βασιζείται σε πραγματογνωμοσύνη που διεξήχθη τον Ιούλιο του 2003 από πολιτικό μηχανικό που προσέλαβαν οι προσφεύγοντες για να εκτιμήσει την αξία όλων των επίδικων οικοπέδων. Ο εμπειρογνώμων βάσισε την εκτίμησή του στην αγοραία αξία των γειτονικών ακινήτων και σε απόφαση του Εφετείου Αθηνών που όριζε την τιμή μονάδας αποζημίωσης για ακίνητο που βρίσκεται στην ίδια περιοχή και απαλλοτριώθηκε για τις ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Σύμφωνα με την εν λόγω απόφαση (6622/2002), η τιμή των οικοπέδων που γειτνιάζουν στα οικοπέδα των προσφευγόντων ορίστηκε σε 450 ευρώ το τετραγωνικό μέτρο.

2. Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

8. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι προσφεύγοντες δεν δικαιούνται αποζημίωση, διότι αφενός δεν έχουν αναγνωριστεί από τα αστικά δικαστήρια ως νόμιμοι κύριοι των επίδικων οικοπέδων και, αφετέρου, η απόφαση αναδάσωσης δεν απαγορεύει κάθε χρήση της γης, αλλά μόνο τις χρήσεις που εμποδίζουν την αναδάσωση και είναι ασυμβίβαστες με το δασικό χαρακτήρα των οικοπέδων. Επιπλέον, η Κυβέρνηση επανέλαβε ότι αμφισβητεί την ακριβή θέση και το εμβαδόν των οικοπέδων. Τέλος, η

Κυβέρνηση τόνισε ότι αυτή η διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου συνιστά επαρκή δίκαιη ικανοποίηση.

3. Η Εκτίμηση του Δικαστηρίου

9. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, όταν με απόφασή του κρίνεται ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης, το καθ' ου κράτος έχει νομική υποχρέωση να θέσει τέλος στην παραβίαση αυτή και να επανορθώσει τις επιπτώσεις της ούτως ώστε να αποκαταστήσει, όσο το δυνατόν, την κατάσταση που υφίστατο πριν από την παραβίαση (βλ. *Ιατρίδης κατά Ελλάδος* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], no. 31107/96, § 32, ECHR 2000-XI).

10. Η καθ' ης Κυβέρνηση είναι, κατ' αρχήν, ελεύθερη να επιλέξει το μέσο συμμόρφωσης προς την απόφαση. Η διακριτική της ευχέρεια όσον αφορά τον τρόπο εκτέλεσης της απόφασης αντανακλά την ελευθερία επιλογής κατά την εκπλήρωση της προβλεπόμενης από τη Σύμβαση πρωταρχικής υποχρέωσης των Συμβαλλομένων Κρατών να εξασφαλίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση (άρθρο 1). Εάν, ως εκ της φύσεως της παραβίασης, είναι δυνατή η επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (*restitutio in integrum*), εναπόκειται στην καθ' ης Κυβέρνηση να την επιτύχει, ενώ το Δικαστήριο δεν έχει ούτε την εξουσία ούτε την πρακτική δυνατότητα να το πράξει το ίδιο. Εάν, όμως, το εθνικό δίκαιο δεν επιτρέπει την επανόρθωση, ή την επιτρέπει μόνο εν μέρει, το άρθρο 41 παρέχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να χορηγήσει στον παθόντα την

ικανοποίηση που θα κρίνει ενδεδειγμένη (βλ. *Παπαμιχαλόπουλος κ.λπ. κατά Ελλάδος* (άρθρο 50), απόφαση της 31^{ης} Οκτωβρίου 1995, Series A no. 330-B, σελ. 58-59, § 34, και *Brumărescu v. Romania* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], no. 28342/95, § 20, ECHR 2001-I).

11. Στην κύρια απόφασή του το Δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι “(...) η απόφαση του νομάρχη της 10^{ης} Οκτωβρίου 1994 βασιζόταν στην απόφαση 108424/1934 του Υπουργού Γεωργίας. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, οι αρχές έσφαλαν λαμβάνοντας ένα τόσο σοβαρό μέτρο που επηρέαζε τη θέση των προσφευγόντων και πολλών άλλων προσώπων που προέβαλλαν δικαιώματα ιδιοκτησίας επί της έκτασης αυτής χωρίς να προβούν σε επανεκτίμηση της κατάστασης που περιγραφόταν στην απόφαση 108424/1934. Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε την προσφυγή των προσφευγόντων για το λόγο και μόνο ότι η απόφαση του νομάρχη δεν είχε χαρακτήρα εκτελεστής πράξης, καθώς επιβεβαίωνε απλά την απόφαση που είχε εκδώσει ο Υπουργός Γεωργίας το 1934. Αυτός ο χειρισμός σε μια τόσο πολύπλοκη κατάσταση, στην οποία μια διοικητική απόφαση μπορεί να επηρεάσει σοβαρά τα περιουσιακά δικαιώματα μεγάλου αριθμού ατόμων, δεν μπορεί να θεωρηθεί συμβατός με το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και δεν παρέχει επαρκή προστασία σε άτομα όπως οι προσφεύγοντες που έχουν καλή τη πίστει τη νομή ή κυριότητα περιουσίας, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη ότι δεν υπάρχει δυνατότητα αποζημίωσης βάσει της ελληνικής

νομοθεσίας. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η κατάσταση για την οποία παραπονούνται οι προσφεύγοντες εμπίπτει στο πρώτο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και ότι δεν έχει επιτευχθεί εύλογη ισορροπία μεταξύ του δημόσιου συμφέροντος και της απαίτησης για προστασία των δικαιωμάτων των προσφευγόντων (βλ. την ως άνω απόφαση *Παπασταύρου κ.λπ. κατά Ελλάδος*, §§ 37-38).

12. Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, η φύση της παραβίασης που διαπιστώθηκε με την κύρια απόφαση δεν του επιτρέπει να προχωρήσει βάσει της αρχής *restitutio in integrum* (βλ. *Πρώην Βασιλιάς της Ελλάδος κ.λπ. κατά Ελλάδος* [GC] (δίκαιη ικανοποίηση), no. 25701/94, § 73). Ως εκ τούτου, στην κρινόμενη υπόθεση εναπόκειται στο Δικαστήριο να καθορίσει τη χρηματική αποζημίωση που θα επιδικαστεί ως δίκαιη ικανοποίηση.

13. Δεύτερον, το Δικαστήριο σημειώνει ότι το ζήτημα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των επίδικων οικοπέδων δεν έχει ακόμα επιλυθεί οριστικά από τα ελληνικά δικαστήρια. Ωστόσο, στην κύρια απόφασή του το Δικαστήριο δέχθηκε ότι οι προσφεύγοντες μπορούν να θεωρηθούν ως οι κύριοι της επίδικης έκτασης ή έστω να αναγνωριστεί ότι διαθέτουν συμφέρον που κανονικά προστατεύεται από το άρθρο 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου “για τους σκοπούς της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου” (αυτόθι, § 35).

14. Τέλος, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες δεν στερήθηκαν την περιουσία τους. Στην ουσία, η απόφαση αναδάσωσης περιορίζει μόνο τη χρήση των περιουσιών αυτών. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου με το σκεπτικό ότι τα επιχειρήματα των προσφευγόντων σύμφωνα με τα οποία η έκτασή τους δεν μπορεί να θεωρηθεί δασική δεν ελήφθησαν επαρκώς υπόψη. Ως εκ τούτου, οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να λάβουν αποζημίωση για την απώλεια που μπορεί να υποστούν λόγω της αναδάσωσης.

15. Έτσι, κατά τον υπολογισμό της αποζημίωσης λόγω χρηματικής βλάβης, το Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι η πράξη αναδάσωσης των επίδικων οικοπέδων συνιστά περιορισμό της χρήσης τους ο οποίος, αναπόφευκτα, θα έχει ως αποτέλεσμα σημαντική απώλεια εσόδων. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι έργο του δεν είναι ο ακριβής υπολογισμός των διαφυγόντων εσόδων λόγω της πράξης αναδάσωσης. Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο γνωρίζει τη δυσκολία του υπολογισμού της αξίας της περιουσίας και της χρηματικής βλάβης που οφείλεται στον περιορισμό της χρήσης της. Επιπλέον, σημειώνει τη σημαντική απόκλιση μεταξύ των εκτιμήσεων των διαδίκων.

16. Παρ' όλα αυτά, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αγνοήσει το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν δραστικό περιορισμό της χρήσης της περιουσίας τους, τον οποίο μάλιστα δεν μπορούσαν να προσβάλουν στα εθνικά

δικαστήρια λόγω της απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι οι προσφεύγοντες είχαν υποβάλει αίτηση, σύμφωνα με τη σχετική εθνική νομοθεσία, με την οποία ζητούσαν την αγορά των περιουσιών τους από το Κράτος, αλλά οι αρχές δεν έδωσαν καμία απάντηση (βλ. την ως άνω απόφαση *Παπασταύρου κ.λπ. κατά Ελλάδος*, § 24). Συνεπώς, στην παρούσα υπόθεση οι αρχές αρνήθηκαν να καταβάλουν οποιαδήποτε αποζημίωση στους προσφεύγοντες για τη στέρηση της εμπορικής εκμετάλλευσης των επίδικων ακινήτων, ενώ κατέβαλαν αποζημίωση για άλλα γειτονικά οικοπέδα που απαλλοτριώθηκαν με σκοπό την ανέγερση εγκαταστάσεων για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

17. Ενόψει όλων των ανωτέρω, το Δικαστήριο επιδικάζει στους προσφεύγοντες από κοινού σε δίκαιη βάση, σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης, αποζημίωση για χρηματική βλάβη ύψους 250.000 ευρώ, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί το ποσό αυτό.

B. Ηθική βλάβη

18. Όσον αφορά την αποζημίωση για ηθική βλάβη, οι προσφεύγοντες δέχονται ότι η απόφαση του Δικαστηρίου που κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αποτελεί επαρκή δίκαιη ικανοποίηση και ζητούν συμβολική αποζημίωση ενός ευρώ. Υποστήριξαν ότι η παρέμβαση του Κράτους στις περιουσίες τους τους προξένησε συναισθηματική φόρτιση και άγχος και ότι το πρόβλημα που αντιμετώπιζαν ήταν σοβαρό,

καθώς οι περισσότεροι απ' αυτούς είχαν αγοράσει τα ακίνητα με μεγάλο κόστος σε μια εποχή που διέθεταν περιορισμένους πόρους.

19. Η Κυβέρνηση δεν υπέβαλε παρατηρήσεις σχετικά με το θέμα αυτό.

20. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, ενώ οι προσφεύγοντες υπέστησαν ηθική βλάβη, η παρούσα απόφαση παρέχει επαρκή ικανοποίηση για τη βλάβη αυτή.

Γ. Δικαστική δαπάνη

21. Όσον αφορά την εν γένει δικαστική δαπάνη της διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι προσφεύγοντες ζητούν 587 ευρώ ανά απαλλοτριωθέν οικόπεδο, δηλ. συνολικά 14.087 ευρώ. Όσον αφορά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, οι προσφεύγοντες τόνισαν την πολυπλοκότητα της υπόθεσης και το γεγονός ότι χρειάστηκαν δύο δικηγόρους, οι οποίοι ανάλωσαν 1.010 ώρες εργασίας μελετώντας τη δικογραφία, χρεώνοντας 145 ευρώ την ώρα (σύνολο: 146.450 ευρώ). Στο ποσόν αυτό πρέπει να προστεθούν άλλα 2.000 ευρώ για διάφορα έξοδα γραμματειακής υποστήριξης.

22. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι προσφεύγοντες δεν δικαιούνται πληρωμή της δικαστικής τους δαπάνης για τη διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Όσον αφορά τα έξοδα της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι το σχετικό ποσό δεν πρέπει να υπερβεί τα 10.000 ευρώ.

23. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, δικαστικά έξοδα δεν επιδικάζονται σύμφωνα με το άρθρο

41 εάν δεν αποδειχθεί ότι ήταν πραγματικά, αναγκαία και εύλογα (βλ. *Ιατρίδης κατά Ελλάδος* (δίκαιη ικανοποίηση), ένθα ανωτέρω, § 54). Επιπλέον, πληρωμή των δικαστικών εξόδων διατάσσεται μόνον εφόσον σχετίζονται με τη διαπιστωθείσα παραβίαση (βλ. *Beyeler v. Italy* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], no. 33202/96, § 27, 28 Μαΐου 2002).

24. Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι για τα ποσά που ζητούν οι προσφεύγοντες δεν προσκομίζουν κανένα παραστατικό ή λογαριασμό βάσει του οποίου το Δικαστήριο μπορεί να αξιολογήσει επακριβώς την πραγματική δικαστική δαπάνη. Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι δεν είναι σε θέση να εκτιμήσουν τα έξοδα που πραγματοποίησαν διότι έχουν υπογράψει συμφωνία αμοιβής “υπό αίρεση” με το δικηγόρο τους.

25. Βάσει των προαναφερθέντων κριτηρίων, το Δικαστήριο θεωρεί εύλογη την απόρριψη των σχετικών αιτημάτων των προσφευγόντων.

Δ. Τόκος υπερημερίας

26. Το Δικαστήριο ορίζει ότι ο τόκος υπερημερίας θα υπολογίζεται με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΩΤΕΡΩ ΛΟΓΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΟΜΟΦΩΝΑ:

1. *Αποφασίζει ότι:*

(α) το καθ’ ου Κράτος θα πληρώσει στους προσφεύγοντες από κοινού, εντός τριών μηνών αφ’ ότου η παρούσα απόφαση καταστεί οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ.

2 της Σύμβασης, το ποσό των 250.000 ευρώ ως αποζημίωση για χρηματική βλάβη, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί το ποσό αυτό,

(β) από τη λήξη της τρίμηνης προθεσμίας και μέχρι την εξόφληση, θα χρεώνεται απλός τόκος επί του ανωτέρω ποσού, υπολογιζόμενος με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

2. *Απορρίπτει* τα υπόλοιπα αιτήματα των προσφευγόντων για δίκαιη ικανοποίηση.

Έγινε στα Αγγλικά και κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 18 Νοεμβρίου 2004, σύμφωνα με τον Κανόνα 77 παρ. 2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

(υπογραφή)

Ζέρεν ΝΙΛΣΕΝ

Γραμματέας

(υπογραφή)

Φρανσουάζ ΤΥΛΚΕΝ

Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΦΕΥΓΟΝΤΩΝ

È Ě Á

ΕΠΙΚΥΡΩΜΕΝΟ ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Στρασβούργο, 18.11.2004

(υπογραφή)

Z. ΝΙΑΣΕΝ, Γραμματέας του Τμήματος

Ακριβής μετάφραση από τα Αγγλικά του συνημμένου
εγγράφου

Αθήνα, 10 Δεκεμβρίου 2004

Ο μεταφραστής του Υπουργείου Εξωτερικών
Βασίλειος Δ. Μπελεκούκας